

Op de Hoogte

Jaargang 27 nr. 4, november 2021

Op de Hoogte

IVN Walcheren - Jaargang 27 nr. 4, november 2021

Redactioneel

Ik wil jullie deze keer eigenlijk drie verhaaltjes vertellen. Laat ik beginnen over de gezellige leden-inputdag van afgelopen zaterdag. We kwamen bijeen in Oostkapelle bij het Kaslokaal, een erg leuke plek moet ik zeggen. Ga er eens een keer langs. Wij waren er om te kijken wat voor leuke ideeën we samen konden verzinnen voor het komende jaar. Uiteraard kwam Spuit 11 te laat voor de voor-borrel, maar gelukkig wel op tijd voor de officiële start. Heleen had het goed voorbereid op rollen behangpapier om alle ideeën op te nemen en ook nog een lijstje met algemene vragen voor iedereen. Na een tijdje kwamen we op gang en stroomden de ideeën binnen op de memo-briefjes. Binnenkort krijgen jullie de uitkomsten en willen we jullie vragen het nog aan te vullen met je eigen ideeën. Ik ben echt benieuwd naar de uiteindelijke activiteitenplanning!

Het tweede verhaaltje is een beetje dubbel en tevens kort. De natuurgidsenopleiding gaat weer van start in 2022. De aanmeldingen waren eerst nog spaarzaam, maar ik begreep dat bij de tweede informatie-avond de aanmeldingen inmiddels veelvuldig binnen waren gekomen en er een wachtlijst was ontstaan. Voor degenen die wel wilde meedoen, maar net buiten de boot vallen, is het echt balen. Maar voor degenen die wel van start mogen gaan in januari... LET'S GOOO!

Het derde verhaaltje gaat over m'n reislustige maatje Bobbie. Ik kom bij me de straat in rijden met m'n goede vriend, Reus. Zien we op het kruispunt Bobbie rondlopen. Je zag aan de arme kerel dat ie de weg kwijt was. Bobbie is trouwens een egel. Ik zet de auto bij me voor de deur en loop samen met Reus toch even terug naar Bobbie. Hij was relatief klein. Een puber gok ik. Maar hij had minstens 15 helemaal volgezogen teken tussen de stekels. Een sneu gezicht... Dus hebben we hem opgepakt en in m'n voortuin gezet hopende dat hij slakken lust, want die naaktslakken zitten er veelvuldig. Maar de wanderlust was te groot in de prikkelheld. Het duurde niet lang voordat hij weer de straat verder verkende. Het ga je goed, Bobbie!

Veel plezier met de nieuwe Op de Hoogte weer!
Namens de redactie,
Arjen Faasse

PS: Hopelijk had je niet teveel last van de teken, Bobbie, en was je niet op zoek naar je familie. Ik verstond echt niks door je dikke egel-accent heen.

Bij de voorpagina

Vaak zie je de grote jongens, maar Jeike Lammers heeft een mini-vliegenzwam gevonden zonder stippen. Net door de zanderige grond geworsteld, maar binnenkort weer speelplaats voor vele kabouters.

Aan deze uitgave werkten mee:

Angelique de Cock	Anita Remijnse	Arjen Faasse
Arjen Hartog	Heleen Mols	Jack Molkenboer
Jeike Lammers	Johan Antheunisse	Ruud Busink
	Onze bezorgers	

Colofon

Op de Hoogte November 2021 is een uitgave van IVN Walcheren* voor leden en relaties. Oplage ca.190 exemplaren. Op verzoek ook digitaal.

Redactie: Angelique de Cock en Arjen Faasse, e-mail: opdehoogte-walcheren@ivn.nl.

Distributie: Wim van Strien; e-mail: wvmstrijs@zeelandnet.nl

Geen Op de Hoogte ontvangen? Mail dan even naar opdehoogte-walcheren@ivn.nl. Het volgende nummer komt uit rond 25 februari 2022; kopij aanleveren vóór 11 februari 2022.

~~~  
\*IVN Walcheren is een afdeling van IVN (Instituut voor natuur-educatie en duurzaamheid), actief in voorlichting en educatie op natuur- en milieugebied en heeft (huisgenoot-)leden; contributie € 24 resp. € 12 per jaar. Voor hen zijn activiteiten gratis of tegen gereduceerd tarief.

Ledenadministratie: Jaap van Klinken, penningmeester; zie voor adresgegevens "Bestuur & Werkgroepen". Contributiebetaling vindt plaats via incasso of betaling a.d. hand van een factuur op bankrekening NL02ABNA0213302942 van IVN.

~~~  
*Website www.ivn.nl/walcheren; IG: IVN_Walcheren; Facebook: <https://www.facebook.com/ivn.walcheren/>

~~~
Druk: Editoo Arnhem

Bestuur en werkgroepen

Dagelijks Bestuur:

Voorzitter: Len Kapteijn-Snijders; tel. 06-200 95 054,
e-mail: nlkapteijn@zeelandnet.nl.

Secretaris: Carlien Nijdam

e-mail: secretariaativn@zeelandnet.nl.

Penningmeester: Jaap van Klinken; tel. 0118 591941,

e-mail: penningivn@zeelandnet.nl.

Algemeen bestuur:

(naast het Dagelijks Bestuur)

Janneke van Ouwerkerk-Gideonse;

e-mail: jlvanouwerkerk@zeelandnet.nl.

Heleen Mols, e-mail: activiteiten@ivnwalcheren.nl.

Arjen Faasse, e-mail: a.faasse@live.com

Werkgroepen:

Natuurpaden: coörd. Johan Antheunisse; tel. 0118 628814;
e-mail: milijobo@zeelandnet.nl.

Excursies: alg. coörd.: Heleen Mols;

e-mail: activiteiten@ivnwalcheren.nl.

Cursussen: coörd. Janneke van Ouwerkerk-Gideonse;
e-mail: zie hiervoor.

Duurzaamheid: Jack Molkenboer;

e-mail: JackMolkenboer@hotmail.com.

Communicatie:

- - **Kwartaalblad voor leden en relaties Op de Hoogte:**

e-mail: opdehoogte-walcheren@ivn.nl

Angelique de Cock en Arjen Faasse.

- - **Website:** Joop Weijland, e-mail:

communicatie@ivnwalcheren.nl.

- - **Instagram en Facebook:** Ineke de Jong-Schrier;
@IVN_Walcheren;

e-mail: communicatie@ivnwalcheren.nl.

- - **Public relations:** Linda Pieterse-Van den Berg,

e-mail: communicatie@ivnwalcheren.nl.

Prachtige paddenstoelen in alle soorten en maten

Viltig Judasoor

Zwerminktzwammen (foto Anita Remijnse)

Grote parasolzwam (foto Anita Remijnse)

Activiteitenoverzicht

Activiteiten - actuele info online

Op het moment van schrijven mogen we nog steeds onze excursies buiten organiseren, maar in de komende drie maanden zullen misschien maatregelen van kracht zijn waardoor de activiteiten niet of in beperkte mate. Daarom willen we je toch graag verwijzen naar de website www.ivnwalcheren.nl en de facebook-pagina voor de actuele informatie over de activiteiten.

De groepsgroottes kunnen ook variëren, dus wees er snel bij als je graag mee wilt met de excursies!

Wandelingen in Ter Hooge

Het kasteel dateert van 1755 en is gebouwd op de fundamenten van het kasteel dat daar al in de 15de eeuw is gebouwd. Het is een gevarieerd gebied dat rond het begin van de 19de eeuw in de Engelse landschapsstijl is aangelegd. Een aantal jaren geleden is het gebied uitgebreid met schrale weiltes afgezet met o.a. Zeeuwse hagen.

Elke maand is er een ander thema. De komende wandelingen zijn voorlopig gepland op de volgende data. Kijk altijd voor de laatste info op de website of facebook:

Zaterdag 11 december 10.00 uur: "Winterse Rust"

Het is rustig in het bos. Dat wil niet zeggen dat er niets interessants te beleven valt. Het is alleen al leuk om lekker warm ingepakt door de ritselende afgevallen blaadjes te stappen.

Nu de bladeren van de bomen af zijn kunnen de verschillende vormen van de diverse boomsoorten bekeken worden. En er is meer te zien aan de kale takken. Vruchtjes, noten en zaden, gallen en de verlaten vogelnesten. Het kasteel is nu vanuit allerlei gezichtspunten, ongehinderd door gebladerte, te bewonderen.

Het vertrek is vanaf de parkeerplaats aan de Breeweg tegenover kaasboerderij "Pitteperk".

Deelnemen kost volwassenen € 3,00; kinderen tot 12 jaar € 1,50. Voor kinderen onder de 6 jaar en voor leden van IVN Walcheren is deelname gratis. Graag gepast contant betalen. Vooraf aanmelden bij activiteiten@ivnwalcheren.nl. Het maximum aantal deelnemers is 12. Zie onze website: www.ivnwalcheren.nl voor de laatste informatie.

Eindejaars plantenjacht

Vind je het leuk om samen met de gids Christien op zoek te gaan naar bloeiende planten in de winter, meld je dan aan voor de Eindejaars Plantenjacht vanaf het Molenwater in Middelburg. Lees er ook meer over verderop in deze editie op pagina 12.

De zoektocht start op dinsdag 28 december om 14.00 uur met het startpunt voor de Schouwburg.

De deelname staat open voor IVN- en KNNV-leden.

Vooraf aanmelden bij activiteiten@ivnwalcheren.nl

Wil je liever individueel meedoen aan de plantenjacht, kijk dan voor meer informatie op:

FLORON > Actueel > Eindejaars Plantenjacht.

Paarse eikenkorstzwam

Andere activiteiten in het kort

In het onderstaande overzicht willen we aandacht geven aan de andere natuuractiviteiten in de buurt. Kijk voor meer en de laatste informatie op de website van de desbetreffende organisatie.

Het is een beetje rustig, maar bij deze alsnog het overzicht!

Het Zeeuws Landschap

Informatie: <https://www.hetzeeuwselandschap.nl/>

Afval ruimen voor een natuurlijker strand: Oranjezon
15 december

Oranjezon in kerstsfeer:
27 december

IVN Basiscursus Natuurfotografie in 2022

In het voorjaar van 2022 organiseert IVN Walcheren de Basiscursus Natuurfotografie.

De cursus is bedoeld voor mensen die iets meer willen dan alleen maar een plaatje schieten in de natuur. Wanneer je een spiegelreflexcamera of een andere camera hebt met de mogelijkheid om diafragma en sluitertijd zelf in te stellen, dan kan je al deelnemen.

Berry van der Haar en Arjen Hartog begeleiden de deelnemers om op een andere manier naar de natuur te kijken en hiervan mooie foto's te laten maken. Tijdens een drietal dinsdagavonden wordt de theorie uitgelegd met veel voorbeelden. Na iedere theorieavond volgt op zaterdag een praktijkmorgen. Op deze zaterdagmorgen kan je gelijk het geleerde in praktijk brengen. De cursusleiders staan je dan met raad en daad bij.

De cursus bestaat uit 3 theorieavonden (19.30 u – 22.00 u) en 3 praktijkmorgens (09.00 u – 12.00 u).

De theorieavonden zijn in 2022 op de dinsdagen 8 maart, 22 maart en 5 april.

De praktijkmorgens op de zaterdagen 12 maart, 26 maart en 9 april.

De theorieavonden worden gehouden in een Middelburg. De precieze ruimte wordt later bekend gemaakt.

De onderwerpen zijn onder andere: apparatuur, scherpste – diepte, compositie en fotobespreking. De opgedane kennis wordt in praktijk gebracht op wisselende locaties op Walcheren.

Voor deze Basiscursus Natuurfotografie kunnen zich maximaal 10 deelnemers inschrijven. Het inschrijfgeld is €70 voor leden van IVN Walcheren en €90 voor niet-leden. Inbegrepen zijn koffie/thee, digitale reader in kleur, theoretische uitleg, begeleiding bij het praktische werk en bespreking van je foto's.

Aanmelding en informatie bij Arjen Hartog (a.m.hartog@gmail.com of 06-33742545)

Duurzaamheid

Groene Linten - Deel 2

Jack Molkenboer

In het voorjaar heb ik meegedaan met een zogenaamd, de woorden zijn niet van mij, “quick scan waterschapsdemocratie”. Een onderzoek opgezet door het waterschap Zeeuwse Stromen met als thema de samenwerking tussen het waterschap en burger, bedrijf en instelling. Eén van de kwesties die aan de orde komt, is het maaibeheer. Dit stukje is dus onbedoeld een vervolg op het vorige.

De bedoeling van het waterschap is kennelijk om in 2022 en verder in overleg te gaan met deze belangengroepen. Ook wordt gedacht aan dorps- en wijkraden. Letterlijk staat er in het schrijven vermeld “om zo een passend maaibeheer te ontwikkelen voor het gebied en daarbij primair gericht op onze kerntaken en daarnaast op het stimuleren van de biodiversiteit”. Dan volgt er nog een raadselachtige zin waarin ik dan maar uit concludeer dat de uitkomsten van deze proef gebruikt zullen worden in het toekomstige maaibeheer. Toch prettig dat er eindelijk beweging zit in de kijk op bermvegetatie zoals ik ook al had geconstateerd in deel één.

In een publicatie in het, al ruim honderd jaar bestaande, blad “de levende natuur”, wat altijd vol staat met relevante stukken over de Nederlandse natuur, las ik over de waarde van bermen voor bloemen en bestuivers. Ook in die bijdrage las ik over een mooi en interessant onderzoek. Inmiddels al 5 jaar aan de gang. Het is een, ik durf het haast niet op te schrijven een “citizen-science-project”. Met als titel “Mijn berm bloeit”. Inmiddels uitgegroeid tot een meetinstrument voor het bepalen van de waarde van de bermvegetatie voor bloemen en bestuivers en een stimulans voor beter bermbeheer.

Zowel de Vlinderstichting als Floron zijn nauw betrokken bij dit meet project. Floron coördineert en stimuleert in landelijke telprojecten voor planten. Floron ontwikkelde in de zogenaamde nectarindex. Deze index brengt de (potentiële) nectarproductie en de diversiteit aan nectarplanten in beeld. Hoe hoger die productie hoe groter het aanbod van nectar voor bestuivers. Hier komt dus ook weer het maaibeheer om de hoek kijken. Die nectarindex is een goede indicator voor het maaibeleid. Op grond van deze index bepaal je hoeveel keer per jaar of tweejaarlijks je dient te maaien. En uiteraard wat je met het maaisel doet. Op de site van Floron (floron.nl) kun je gemakkelijk inzicht verkrijgen in dit project. En zeker voor floristen is het leuk om mee te doen. Ik ga hier niet dieper in op de meettechniek. Maar die is niet ingewikkeld en ook voor niet-floristen laagdrempelig. Als je hart hebt voor de biodiversiteit is dit een leuke manier om een steentje bij te dragen aan dit landelijke onderzoek.

Inmiddels zijn er ruim 3000 bermen door vrijwilligers in kaart gebracht, van deze bermen had 55% een lage nectar index en 19% een hoge. Hoe deze bermen beheerd worden was niet aangegeven. De meeste aangetroffen planten zijn trouwens veel voorkomende soorten op voedselrijke gronden zoals paardenbloem, fluitenkruid, gewone berenklauw, brandnetel en ridderzuring. Planten van voedselarme grond en schrale graslanden worden in de bermen veel minder aangetroffen. Nu dat het onderzoek al langere tijd wordt uitgevoerd kan er met de opgedane kennis een waardevol ecologisch bermbeheer worden ontwikkeld. Het grote voordeel van de nectarindex is, dat er een “taal” ontwikkeld is die niet alleen door ecologen wordt verstaan maar ook door civiel-technici werkzaam bij bijvoorbeeld het Zeeuwse waterschap.

Nu maar hopen dat ons provinciale waterschap, gezien hun plannen en eigen quickscan op de hoogte is van het “mijn berm bloeit”-project. Uiteraard is de vlinderstichting gericht op de bestuivers. Ook zij zijn betrokken bij monitoring van de hopelijk vele insecten die zich tegoed kunnen doen aan de nectar van de bermbloemen.

Ik hoop dat dit deeltje sommigen zal aanzetten tot actie op dit gebied. Als mini groepsactiviteit is het ook zeer geschikt.

Artikelen en ander Nieuws

Een verhaal over 'stienksigaren'

Johan Antheunisse

Gedeeltelijke bron: www.bgdd.nl

Vroeger kwam je ze niet zo vaak tegen in onze omgeving, maar het lijkt wel of ze steeds vaker te zien zijn. Ik heb het over de grote lisdodde, een plant die groeit in of langs het water, mits het water niet al te brak is. Er bestaat ook nog een kleine lisdodde, maar deze kan minder goed tegen brak water, dus is in Zeeland niet zo snel te vinden. Op Walcheren noemen ze de lisdodde "bezuren", in Zuid-Beveland "dulfsigaore" en in Zeeuws-Vlaanderen "lampepoetser".

Lisdodde

Ik ken ze al van jongs af aan, je moest er nog voor op zoek. Thuis werden ze in een vaas gezet, samen met gedroogde judaspenning om de donkere winterdagen op te vrolijken. Terugkijkend kan ik een somberder beeld van de natuur me niet indenken. Leuker was het om ze in brand steken. Zo'n sigaar is één en al pluis en wanneer je die aansteekt en niet laat branden maar smeulen weet je gelijk waar de naam 'stienksigaar' vandaan komt. De hele omgeving stond blauw van de rook. Dat pluis, het donker gekleurde, is het vrouwelijke gedeelte, met daarboven de mannelijke bloei-aar. Vroeger werd dit pluis ook gebruikt als tondel, een droge substantie die makkelijk vlamvat om vuur mee te maken. De lisdodde wordt net als riet als natuurlijke waterzuiveraar gebruikt, maar ook voor dakbedekking.

Lisdodde pluis

De lisdodde heeft nog meer mooie eigenschappen. Aan de binnenkant van de bladsteel zitten kleine ruimtes waar lucht in zit en lucht isoleert. Zie de foto van de doorsnee van de stengel. Zo hebben ze bij een Friese bouwgroep ontdekt dat de lisdodde zelf al een natuurlijke isolerende werking heeft en daar hebben ze verder onderzoek naar gedaan om de lisdodde in de toekomst te gebruiken als isolatiemateriaal. Dit alles in samenwerking met Better Wetter, een Friese organisatie die streeft naar een gezonder en duurzamer watersysteem in het veenweidegebied. Wanneer de lisdodden volwassen en uitgegroeid zijn worden ze geoogst en daarna wordt alles gehakseld en gedroogd voor verdere verwerking.

Lisdodde luchtkamertjes

Het onderzoek is inmiddels zo ver gevorderd dat er in de buurt, op een paar kilometer van hun bedrijf, tien hectare grond aangekocht is voor het lisdodde-isolatie-project. Een bijkomend voordeel is dat wanneer het in de omgeving commercieel wordt geteeld, er meegewerkt wordt aan de lokale circulaire economie. Een nog groter voordeel is dat de lisdodde op nat veenweidegebied geteeld gaat worden.

Over het algemeen zijn deze veenweidegebieden sterk ontwaterd voor de veehouderij, waardoor het veen door uitdroging oxideert en inklinkt waarbij veel CO₂ vrijkomt. Nu het veen voor de teelt weer onder water komt te staan heeft dit een dubbele werking. Ten eerste oxideert de veenlaag niet meer en ten tweede stoot deze geen CO₂ meer uit, terwijl het gewas wel CO₂ opneemt. Ook ander planten, vogels en insecten krijgen er een betere leefomgeving bij. Daarnaast is de lisdodde honderd procent te hergebruiken en dus is er sprake van een volledige kringloop.

Op onderzoek! - De Stadsreus

Ruud Busink

Op mijn dagelijkse wandelrondje met de hond Guinness door het Nollebos, viel mijn oog op een zeer forse zweefvlieg van wel 15mm, gezeten op een bloem van de laatbloeiende dauwbraam. Het insect zat daar gewoon mooi te wezen in het late zomerzonnetje. Een perfect fotomodel, ik heb meteen mijn telefoon gepakt en de zweefvlieg ver-eeuwigd.

Deze kanjer had mijn nieuwsgierigheid aangewakkerd en nodigde uit tot determinatie. Het heeft niet lang geduurd of ik had hem gevonden op internet. Deze zweefvlieg was de zogenaamde "Stadsreus". De stadsreus blijkt een interessant insect te wezen, waar wel het een en ander over te vertellen valt.

De stadsreus wordt ook wel hoornaarzweefvlieg genoemd, omdat deze er echt veel op lijkt qua kleurstelling. Een mooi gevalletje van mimicry dus. Aan de korte voelsprieten op de kop kan je zien dat het geen wesp is. Bovendien hebben wespen vier vleugels en een wespentaille. Onze stadsreus beschikt slechts over twee vleugels en enige aanwezigheid van een taille is ver te zoeken.

Behalve afschrikking voor eventuele hongerige insectenetende vogels heeft de gelijkenis met een hoornaar/wesp nog een andere reden. De larven van andere zweefvliegsoorten leven van bladluizen, niet de Stadsreus. De Stadsreus is een soort schaap in wolfskleren, deze zweefvlieg legt haar eieren in een wespennest.

Wanneer ze een wespennest heeft gevonden, blijft ze eerst even de kat uit de boom kijken op enige afstand. Ze poetst haar vleugels en achterlijf met haar poten, waarschijnlijk om geuren kwijt te raken die de wespen zouden alarmeren.

Daarna wandelt ze rustig en onopvallend het nest binnen en gaat op haar gemak eitjes leggen. Zelfs als ze in contact komt met de wespen, kan ze ongestoord haar gang blijven gaan zonder aangevallen te worden.

Enkele dagen nadat het vrouwtje het wespennest heeft verlaten, komen de eitjes uit. De larven leven onderin het nest en voeden zich met afval en dode wespen en larven.

Het kan voor veeboeren een nieuw interessant verdienmodel worden nu de stikstofregels en reductie van de veestapel steeds meer druk op deze sector leggen. Hoewel de lisdodde in onze omgeving steeds meer voorkomt denk ik niet dat het telen op grote schaal voor Zeeland interessant is. Het water is bij ons snel te brak en hierdoor zal je nooit de kwaliteit krijgen die ze op de veengronden kunnen behalen. Al met al een mooi, natuurlijk en innovatief idee.

Stadsreus

In de herfst verlaten alle wespen het nest: de werksters en de koningin gaan dood, de mannetjes en jonge koninginnen vliegen uit om te paren, waarna ook de mannetjes sterven en de koninginnen een overwinteringsplaats zoeken.

De Stadsreus-larven overwinteren in het lege nest en in de volgende zomer verpoppen ze, waarna een nieuwe generatie Stadsreuzen de wereld gaat bevolken.

De vlieg is regelmatig te vinden op berenklauw en vlinderstruik. In mijn geval, waarschijnlijk omdat deze twee soorten uitgebloeid zijn, op de dauwbraam waar nectar en stuifmeel gegeten wordt. De Stadsreus komt steeds noordelijker, nu nog vooral in het zuiden en zuidwesten van Nederland. Het warmer worden van het klimaat brengt zuidelijker soorten hier naar toe, waaronder dus ook de Stadsreus.

Fototip: Zee

Arjen Hartog

De herfst is nu in volle gang met regen en wind. Daar komt straks ook nog de kou bij. Dat betekent dat de meeste toeristen weer naar huis zijn en dat het strand weer van ons is. Dit is dan ook mijn meest favoriete moment om de zee te fotograferen. In deze tijd van het jaar komen de herfst- en winterstormen en dat is voor mij als fotograaf de mooiste tijd. Je kan dan heerlijk het geweld van de zee vast leggen.

De kust met het bewegende water is altijd weer anders en kan je dan ook op verschillende manieren vastleggen met je fototoestel. In deze fototip beschrijf ik drie manieren om dat te doen.

De eerste is op een rustige dag met weinig wind. Gelukkig beweegt de zee altijd en hebben we op Walcheren paalhoofden. Tussen die paalhoofden worden de golven gebroken en is er dus redelijk wat beweging. Deze beweging kan je met behulp van lange sluitertijden temperen. Om die lange sluitertijden te krijgen, moet je de ISO-waarde zo laag mogelijk zetten. Het diafragma maak je zo klein mogelijk (een groot getal) zodat er weinig licht door komt en je dus een lange sluitertijd creëert. Een bijkomstig voordeel van een klein diafragma is dat je grote scherpte-diepte krijgt en er veel scherp wordt afgebeeld. Echter is het vaak overdag nog niet mogelijk om die lange sluitertijd, van enkele seconden, te krijgen omdat misschien

het zonnetje schijnt. Je moet dan grijsfilters gaan gebruiken. Die zorgen ervoor dat het licht extra tegen gehouden wordt en je dus een langere sluitertijd krijgt.

Het gevolg van die lange sluitertijd is dat alles wat beweegt vervaagd wordt weergegeven op de foto. Het bewegende water krijgt dan zo'n melkwitte kleur zonder de golven echt te zien. De paalhoofden staan stil en worden dus wel scherp afgebeeld.

De tweede manier is het gebruik maken van een niet te lange sluitertijd, maar ook weer niet extreem kort. Zeg maar een beetje er tussen in. In de praktijk bedoel ik dan een sluitertijd van $\frac{1}{2}$ tot ongeveer $\frac{1}{15}$ seconde. Dit is afhankelijk van de hoeveelheid wind die er staat en hoe snel de golven dus bewegen. Hierbij doe je hetzelfde als hiervoor beschreven staat, maar je maakt geen gebruik van grijsfilters. Het effect op de foto is dus dat je wel de golven ziet omslaan, maar dan een beetje vervaagd. De druppels in een golf worden nog net als streepjes afgebeeld. Het geheel is een heel dynamisch beeld.

Als het echt hard waait dan wil ik altijd de kracht daarvan in een beeld weergeven. Dat doe je door het opspattende water te "bevriezen" in je opname. Om dit te doen moet je een hele korte sluitertijd kiezen. Dan krijg je dat je op je foto de druppels van dat opspattende water superscherp kan zien. Je hebt dan vaak een sluitertijd van ongeveer $\frac{1}{1000}$ seconde nodig, of nog minder. Je kan dat krijgen door je ISO-waarde enigszins te verhogen en je diafragma goed open te zetten (een klein getal). Omdat je vaak alleen een golf fotografeert, heb je ook geen grote scherpte--

diepte nodig, dus dat is een bijkomstig voordeel. En als dan ook nog een beetje zonlicht achter de golven schijnt heb je een perfect plaatje.

Echter wat de een mooi vindt, vindt een ander minder mooi. Daarom heb ik drie manieren beschreven en kan je zelf kiezen. Dus als je deze herfst/winter over het strand gaat wandelen, neem dan in ieder geval je fototoestel mee.

Zorg wel dat jij (en je camera) droog blijft,
Arjen Hartog
www.arjenhartog.nl

Strandjutten

Jeike Lammers

Ken je dat gevoel, dat je wel weet hoe en wat er zo ongeveer op het strand te vinden is? Ik had dat, toen we met onze kleinkinderen onder leiding van gids gingen strandjutten in Oost Kapelle. Ik nam daarom mijn fototoestel mee, zodat ik wat plaatjes kon schieten van de kinderen.

Bovenste vloedlijn en onderste vloedlijn afstruinen op zoek naar schatten. Bij één van de paalhoofden werden we gewezen op de zeeanemoon. Die zou ik dus nooit gezien hebben als niemand die aangewezen had. En de verwondering was compleet toen in een poeltje water er één, geheel geopend was te vinden. Ik dacht dit zijn toch Middellandse zee dieren? Maar ze komen dus gewoon voor aan de Zeeuwse kust. Bij Oostkapelle om precies te zijn.

Er werd een ruime cirkel in het zand getrokken waar langs iedereen z'n gevonden schatten kon neerleggen. Verschillende wieren en schelpen werden benoemd de zeeanemoon lag daar natuurlijk niet bij, want die kun je niet uit het water halen. Ik was blij met de foto's. En met de gids, want die had ons allemaal wat nieuws kunnen leren.

Paardenanemonen en schelpen

Bijenboom verdient meer aandacht

Johan Antheunisse

Het was al over de helft van september, maar nog steeds was het mooi weer. Ik was al een tijd niet in het bomenbos van de fam. Boom geweest en was nieuwsgierig naar de vooruitgang van de bomen na zo'n goeie regenzomer, waar alle bomen al enkele jaren op wachten. Het bomenbos zag er dan ook nog lekker groen uit. In de schapenwei dichtbij de schuur, zag ik door de bomen een witachtige flinke kruin. Ik dacht eerst aan een bonte vorm van de esdoorn, maar toen ik dichterbij kwam leek het een 'bijenboom' te zijn, *Tetradium daniellii*.

Bijenboom

Het waren meerdere stammen met al een flinke hoogte. Je kunt ze namelijk als struik of als boom aanplanten. Toen ik er dichterbij kwam, wist ik niet wat ik zag. Het was één groot gezoem, gefladder en dansen van bijen, vlinders en zweefvliegen. De kroon van de boom leefde gewoon. Ze laafden allemaal hun dorst met de nectar van de bijenboom. Het leek één groot feest, zonder afstandsregels, waar iedereen welkom was en eigenlijk om jaloers op te worden.

Bijenboom met vlinders

De bijenboom is een bijzondere boom en snelle groeier, vooral als hij het naar zijn zin heeft. Desondanks wordt de boom nog niet veel aangeplant, terwijl deze boom heel wat mooie eigenschappen en ook voordelen heeft. Het wordt geen forse boom, maar is goed te gebruiken als straat- en tuinboom met een fraaie vorm. Later in het jaar, als andere bomen al uitgebloeid zijn, heeft de bijenboom een witte bloeiwijze, die wel tot het nieuwe jaar kan duren. Vervolgens komen er rode besjes en daar zijn de vogels weer verzot op.

De bijenboom is geen inheemse boom. Hun natuurlijke gebied ligt in Noord-China tot aan de oostelijke grenzen van de Himalaya. De bijenboom houdt van een wat warmere standplaats, maar is ook in ons gebied makkelijk toepasbaar.

De bijenboom groeit op bijna elke grondsoort en is goed winterhard. Het zijn geen echte overlevers, met veertig jaar zijn ze wel versleten, wat te vergelijken is met de gecultiveerde prunussen. Momenteel weet ik nog niet veel plekken waar deze boom is aangeplant. De bijenboom in het bomenbos is, aan zijn blad te zien, een andere cultivar. Op de algemene begraafplaats in Middelburg is er een exemplaar al enkele jaren te bewonderen.

Ook de honingboom (*Styphnolpbiium japonicum* vroeger *Sophora japonica*) is zo'n boom die vele insecten aantrekt. Deze wordt echter veel groter en komt van oorsprong uit hetzelfde gebied als de bijenboom, maar komt pas na 15 tot 20 jaar in bloei, wat afhankelijk is van de standplaats. Ze bloeien in augustus/september met witte bloemen in pluimen, met na de bloei hangende vruchtpeulen. De twijgen/jongere takken van de boom zijn opvallend donkergroen. Ze hebben geen dicht bladerdek en een kroon waar je makkelijk doorheen kan kijken. Verder houden ze ook wel van een beschutte plaats en komen dan het best tot hun recht. Deze bomen zijn al wat algemener en kom je regelmatig tegen. De afgelopen jaren hebben ze beiden goed bewezen tegen extreme hitte te kunnen.

Honingboom

DVD's van de film Tomorrow

Voor de leden die al wat langer lid zijn en een goed geheugen hebben, kunnen zich misschien herinneren dat we een mooie film hebben gekeken in de Kloveniersdoelen. Het was de film *Tomorrow*, een film uit 2015 over hoe verschillende pioniers de wereld weer leefbaarder proberen te maken als tegenbeweging om te laten zien dat duurzaam leven wél kan. Een thema wat nog steeds actueel is. Gelukkig zijn er inmiddels meer dergelijke initiatieven, maar we zijn er nog niet.

Wil jij graag de DVD hebben? Stuur dan een berichtje naar opdehoogte-walcheren@ivn.nl, dan zorgen we dat er eentje naar je toe komt. We hebben er niet al te veel, dus op is op!

Stadsplanten in Middelburg

Heleen Mols

Hoe een excursie stadsplanten leidt tot vaker iets onder de loop nemen...

Op 18 september liep ik mee met Christien Labruijère, die voor de KNNV een excursie stadsplanten deed. Ook IVN-leden waren welkom, en zo kwam het dat ik op die mooie, zomerse namiddag regelmatig door de knieën ging om plantjes en bloemetjes te bekijken tussen de straatstenen en langs de kademuren in Middelburg. En wat een verscheidenheid aan mooie planten was er te zien, met al even zo mooi klinkende namen als: Muurfijnstraal, Papegaaienkruid, Steenbreekvaren, Oosterse karmozijnbes, Muurleeuwenbek, Pimpernel etc.

Ik voelde me een leek – plantenkennis is nooit mijn sterkste kant geweest – tussen de veel meer deskundige andere aanwezigen, maar af en toe meende ik toch een plant of bloem te herkennen en durfde ik een naam te noemen. En soms was die ook goed.

Iets onder de loop nemen

Al vrij snel deelde Christien kleine loepjes uit om één en ander beter te kunnen bekijken. Dan gaat er echt een wereld open: 'Wat een prachtig bloemetje heeft die Kleine pimpernel!'. Loepotjes gebruik ik als gids al regelmatig, maar soms moet je je werkwijze eens opnieuw onder de loop nemen en aanpassen: in mijn geval nog vaker gebruik maken van allerlei instrumenten om te vergroten. Want, iets onder een loep bekijken, blijft toch altijd weer die verwondering en verbazing over de natuur opwekken. En dat is toch wat we willen bereiken.

Verder ga ik niet in op details over deze leuke en leerzame excursie. Ondanks de toegenomen kennis, ben ik namelijk nog steeds geen deskundige. Bovendien is het veel leuker om zelf eens een keer mee te gaan met een excursie en te ervaren hoeveel moois er bloeit en groeit op plekken waar je normaal gesproken zo aan voorbij loopt. Dit kan bijvoorbeeld tijdens de Eindejaars Plantenjacht op 28 december 2021.

Eindejaarsplantenjacht

Dit jaar wordt door Floron (de landelijke organisatie voor Floristisch onderzoek) voor de 8ste keer een Eindejaars Plantenjacht georganiseerd, waarin liefhebbers in heel Nederland op zoek gaan naar bloeiende wilde planten in een ogenschijnlijk, onmogelijke periode: midden in de winter. Van de ingestuurde soortenlijstjes wordt een lijst van alle gevonden soorten gemaakt. In januari wordt de eindstand bekend via Vroege Vogels en Natuurbericht.

Muurfijnstraal

Steenbreekvaren

Oosterse Karmozijnbes

Wieren zijn goed voor ons!

Angelique de Cock

Op een mooie vrijdag in september presenteerde Marien bioloog Luna van der Loos haar nieuwe “Veldgids Zeewieren” op Neeltje Jans. Ze schreef de gids als een soort Coronaproject samen met co-auteurs Mart Karremans en Frans Perk.

Tot nu toe was er nog geen veldgids voor wieren, alleen de Flora van de Nederlandse wieren met tekeningen uit 1983. Geen handzaam boek als je langs de waterkant staat... De veldgids is gelukkig gemaakt om buiten te gebruiken. Foto's zijn gemakkelijker bij de identificatie, daarom is het ook fijn dat veel wieren zowel onder water als droogliggend gefotografeerd zijn.

Sinds 1940 zijn er in Nederland bovendien zo'n 20% nieuwe wieren bijgekomen, deels exoten, maar ook nieuwkomers uit Frankrijk, Groot-Brittannië en Noorwegen, dus werd het ook wel tijd voor een nieuwe gids. Wieren bestaan al 1,5 miljard jaar. Het zijn algen en ze hebben geen wortels maar een hechtschijf of voet waarmee ze vastgroeien aan het substraat.

Vind je het leuk om samen met de gids Christien op zoek te gaan naar bloeiende planten in de winter, meld je dan aan voor de Eindejaars Plantenjacht vanaf het Molenwater in Middelburg:

Op dinsdag 28 december om 14.00 uur; startpunt voor de Schouwburg.

De deelname staat open voor IVN- en KNNV-leden.

Aanmelden: activiteiten@ivnwalcheren.nl

Wil je liever individueel meedoen aan de plantenjacht, kijk dan voor meer informatie op:

FLORON > Actueel > Eindejaars Plantenjacht.

Dat kunnen stenen langs dijken zijn, schelpen of ander materiaal. Inmiddels komen er in Nederland 275 soorten meercellige wieren voor. De veldgids behandelt meer dan 130 soorten groenwieren, roodwieren en bruinwieren.

Guido Krijger en Ellen Schoenmakers van Outdoor Inspiration namen ons mee voor een wandeling langs een strandje vol zeewier en wezen ons al lopend over Neeltje Jans op de rijkdom in zee en de poeltjes en op het strand. Er waren veel soorten wier te vinden en ook te proeven. En smaakverschil, dat is er! Terwijl het ene wier vrij neutraal van smaak is, kan het andere een sterke pepersmaak hebben waar je een tijdje plezier van hebt (gaffelwier). Dus altijd voorzichtig proeven.

Veel wieren zijn belangrijk voor andere organismen als leefgebied. Sommige dieren verschuilen zich in het zeewier, zoals garnalen en hooiwagenkrabben. Andere dieren groeien zelfs op zeewier, zoals hydropoliepen, zakpijpen en anemonen.

Zeewier wordt al sinds mensenheugenis gebruikt, onder andere bij het bakken van brood, als veevoer, meststof en er werd zelfs hoestdrank van gemaakt.

Tegenwoordig kent wier veel toepassingen. Behalve voor consumptie wordt het ook gebruikt in cosmetica, bio--plastics en kent het vele industriële toepassingen.

Het bevat bindmiddelen zoals alginaat en agar. Je kunt dit op voedingsmiddelenetiketten terug vinden als de E--nummers 400 tot en met 407a. Het zit in brood, frisdranken, koek, gebak, pudding en nog veel meer etenswaren. Bovendien is alginaat een bindmiddel dat in brandwondencentra gebruikt wordt.

Alle wieren in onze wateren zijn eetbaar. Ze zijn gezond en bevatten vitaminen, sporenelementen en jodium, bovendien produceren ze zuurstof. Het eten van zeewier wordt dan ook steeds populairder. Nu we dit weten, is het tijd om zelf van het wier te proeven.

Guido en Ellen hebben zeewierhapjes gemaakt van groenten, 2 soorten zeewier, geitenkaas en een zongedroogd tomaatje en als extraatje een schaalpje zeewierchips. Helaas mag zeewier plukken alleen met een vergunning, maar met de nieuwe veldgids in de hand kunnen we wel van de enorme rijkdom aan wieren genieten.

WK Graven

Arjen Faasse

Een tijdje terug hoorde ik een verhaal over een man uit Veere die zich al 30 jaar zich verdiepte in mollen en alles wat ze doen. Dat maakte me toch nieuwsgierig naar onze kleine graafheld. Graaf lekker met me mee naar beneden in dit artikel!

1 kg: Mollen leven solitair en kunnen graven als de beste. Dus die molshopen in een grasveld kunnen zomaar van maar één mol zijn.

2kg: Onze *talpa europaea* graaft zowel ondiepe gangen als diepe gangen tot zo'n 120 cm diep.

3kg: In het voorjaar wordt het leuk. De vrouwtjes maken diep in de gangen een mooie kamer met lekker nestmateriaal van de bovenwereld. De mannetjes verlaten dan hun territorium en gaan al gravend op zoek naar een vrouwtje.

4kg: In juni is de kans het grootst om mollen te zien, omdat dan de jonkies op zoek gaan naar een nieuw territorium. Maar soms zijn ze zo vermoeid in hun zoektocht dat je ze zo op zou kunnen pakken zonder enige beet of krauw.

5kg: In de bovenwereld worden ze met liefde opgepeuzeld door uilen, buizerds, wezels, vossen etc. Onderwereld: Heer en meester. Heerlijk rustig. En bovendien, als die mensen de grond niet verpesten zijn er genoeg...

6kg: Regenwormen! (Jack, eventjes je ogen dicht) Mollen eten wel 36 kg regenwormen per jaar. 36 kg! Ze zijn er blijkbaar zo dol op dat ze een truukje hebben uitgevonden. Een beet achter de kop van de regenworm en hij is verlamd. Wetenschappers hebben voorraadkamers gevonden met meer dan 1000 wormen. Jammie!

7kg: We zijn nu alweer 7kg verder met graven, maar we zijn nog niet eens een half uur bezig. Voor een beestje van grofweg 100 gram is dat toch een enorme prestatie en daarmee een wereldkampioen in zijn gewichtsklasse!

Schone Rivieren en Schone Stranden

Heleen Mols

Het Schone Rivieren-project brengt de plastic vervuiling in kaart en pakt het aan bij de bron met als uiteindelijke doel: plasticvrije rivieren in Nederland in 2030; en dus ook minder afval dat in de Noordzee komt. Rondom dit project zijn er verschillende activiteiten:

Rivierafvalonderzoeker

Men kan zich aanmelden als rivierafvalonderzoeker, waarbij je dan samen met een andere vrijwilliger op een toegewezen stuk oever of strand twee keer per jaar het afval onderzoekt en de gegevens doorstuurt. Hierover is al eerder een stukje geschreven. Voor meer informatie en aanmelden: www.schonerivieren.org

Schone Rivieren Expeditie

Een IVN-afdeling kan een Expeditie organiseren als educatieve activiteit langs een water dat naar zee stroomt, waarbij de activiteit zich zowel richt op de natuurlijke schoonheid als op de menselijke (plastic) vervuiling. Op 25 september heeft IVN Walcheren een Schone Rivieren Expeditie langs de oevers van de Westerschelde georganiseerd. We liepen met een klein groepje op het strand bij Rammekens: een plek waar de natuur, industrie en geschiedenis heel dicht bij elkaar liggen. Er valt bij laag water altijd veel te ontdekken tussen de aanspoelsels en ook de overgang van zeewieren, zilte vegetatie en niet zout-tolerante planten is er duidelijk aanwezig. Daarnaast viel er ook genoeg variatie aan afval op te ruimen: alle ingrediënten voor een geslaagde expeditie.

Klein schorrekruid

Plastic soep en zelf actie ondernemen

Gelukkig zijn er al veel (lokale) initiatieven om het probleem van de Plastic Soep onder de aandacht te brengen en iedereen kan op zijn/haar manier een bijdrage leveren aan een vermindering van de plastic vervuiling. Dit gaat van opruimen en monitoren van het afval tot vermindere van het gebruik van plastic.

Op de website www.plasticsoupfoundation.org is infor-

matie terug te vinden over alle aspecten van het plastic afvalprobleem met ook tips om ons gebruik van plastic te verminderen. Plasticvrij leven is zeker niet eenvoudig, maar wel een leuke uitdaging. En ieder stukje plastic minder, helpt! Want hergebruiken en recyclen is al heel goed, maar voorkomen is nog beter.

Monitoren kan bijvoorbeeld door de verschillende soorten afval op een bepaalde plek te registreren, zodat er gericht actie ondernomen kan worden richting producenten. Hierbij kun je denken aan het invoeren van statiegeld voor kleine flesjes; of snoepjes die niet meer in plastic verpakt worden.

Er worden ook van groot naar klein, en éénmalig tot regelmatig, verschillende acties ondernomen om het afval op te ruimen.

Een laagdrempelig initiatief is: Doe mee, verlos de zee!, met jutbakken op de Walcherse stranden waarin het aangespoelde afval weggegooid kan worden. Dit kan individueel gedaan worden, maar iedereen is ook welkom om eens een keer mee te lopen met het ploegje jutters dat iedere woensdagmorgen op de stranden tussen Vlissingen en Dishoek gaat jutten. Succes gegarandeerd, want er is altijd genoeg te vinden.

Voor meer info: www.verlosdezee.nl of bij mij.

Een volgende keer wat meer over het Groene Strand, een initiatief dat nog verder gaat dan alleen het opruimen van het menselijke afval, maar waarbij ook een natuurlijker beheer van het strand een grote rol speelt.

Inhoud:

Algemeen

- 02 Redactioneel
  - Bij de voorpagina
  - Aan de editie werkten mee
  - Colofon
- 03 Bestuur en Werkgroepen
  - Prachtige paddenstoelen in alle soorten en maten

Activiteiten:

- 04 Activiteiten – actuele info online
  - Wandelingen in Ter Hooge
  - Eindejaars plantenjacht
  - Andere activiteiten in het kort
- 05 IVN Basiscursus Natuurfotografie in 2022

Duurzaamheid en klimaat

- 06 Groene linten – Deel 2

Artikelen en ander nieuws

- 07 Een verhaal over 'stienksigaren'
- 08 Op onderzoek! – De Stadsreus
- 09 Fototip: Zee
- 10 Strandjutten
  - Bijenboom verdient meer aandacht
- 11 DVD's van de film Tomorrow
- 12 Stadsplanten in Middelburg
- 13 Wieren zijn goed voor ons!
- 14 WK Graven
- 15 Schone Rivieren en Schone Stranden

Mycena (foto Anita Remijnse)